

Budsjettet i lys av perspektivmeldingen

Ragnhild Schreiner

Økonomisk institutt, UiO og Norwegian Fiscal Studies

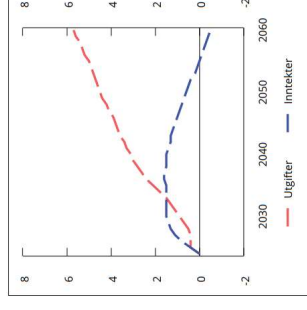
Frokostseminar om budsjettet
14 Oktober 2024

Eldrebetaling

- Venter 700 000 flere over 67 år ilt neste 40 år
 - Veksten i antall personer 20-66 år ventes å stoppe opp
 - Ansvar for pensjoner, helse og omsorg hviler på offentlig forvaltning
- ↑ Endringene i befolknings sammensetning vil legge press på statsfinansene

Inndekningsbehov

- Frem mot 2060 anslås en økning i offentlige utgifter på 5,7 pp som andel av fastlands-BNP
 - Omtrent halvparten som følge av aldringen
 - Moderat økning i standard på offentlige tjenester trekker også opp
- Inntekter faller; I hovedsak som følge av at fondet vokser mindre enn økonomien

Figur 1.11 Inndekningsbehov i finanspolitikken. Offentlige utgifter og inntekter frem mot 2060. Andel av BNP for Fastlands-Norge. Prosent. Kilde: Finansdepartementet.

Kilde: Perspektivmeldingen 2024

Noen mulige svar

- Reduser omfang og kvalitet i omsorgstilbudet (PM: en liten økning i kvalitet)
- Kutte i andre ordninger
- Øke egenbetalingene
- Øke skatte- og avgiftsnivået
- Bruke (opp) fondet (midlertidig løsning som ingen anbefaler)
- **Økt effektivitet i offentlig sektor**
- Øke offentlig sektors inntekter (og redusere utgiftene) ved å få flere i arbeid

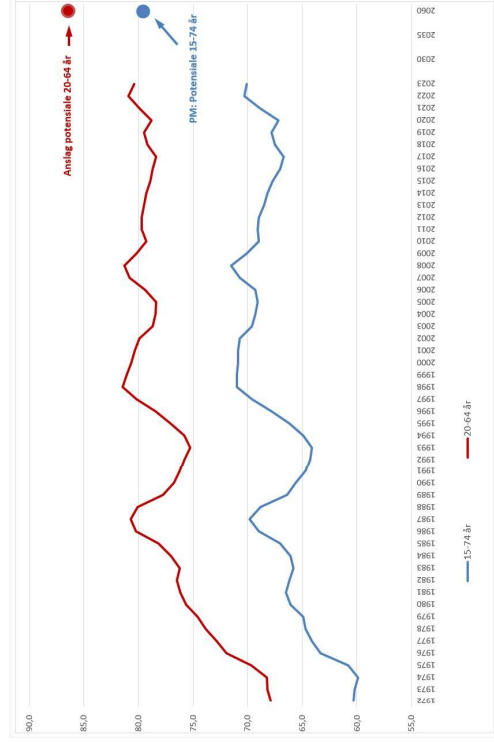
Syssettingsandeler 15-74

Kilde: Moum og Schreiner (kommer i Samfunnsøkonomen 2024)

Å hente ut potensialet: Et hårete mål?

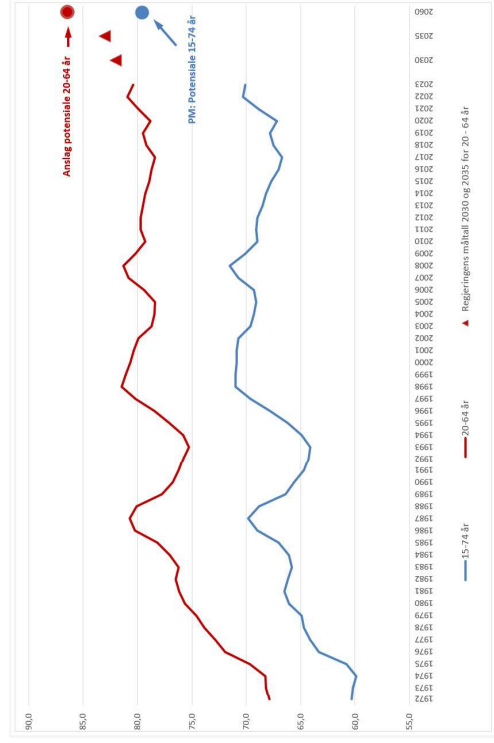
Sysseissettingsandeler15-74 og 20-64

Kilde: Moum og Schreiner (kommer i Samfunnsøkonomen 2024)

Å hente ut potensialet: Et hårete mål?

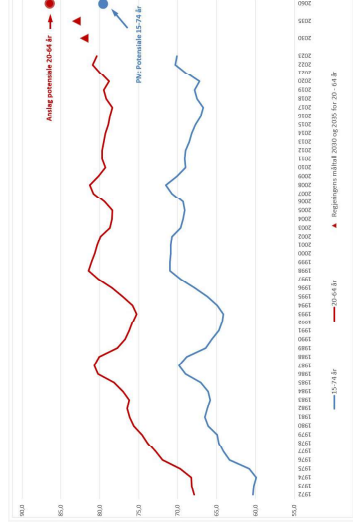
Sysseissettingsandeler15-74 og 20-64

Kilde: Moum og Schreiner (kommer i Samfunnsøkonomen 2024)

Å hente ut potensialet: Et hårete mål?

Syssettingsandeler15-74 og 20-64

Kilde: Moum og Schreiner (kommer i Samfunnsøkonomen 2024)

- Ambisiøse mål i norsk sammenheng
- Noen europeiske land ligger over 2035-målet (Island, Sveits, Nederland, Sverige, Tyskland og Estland)
- 2060-potensiale i PM: historisk høyt og kun Island har vært i nærheten

Tar budsjettet oss i riktig retning?

Det overordnede bildet

- Vekst i skatteinntekter fra 2024–25 omtrent lik bokført skattelettelser på 9,3 mrd.
- Andre inntektposter ser ut til å gå litt ned (i faste kr), til tross for uttak fra SPN på 11,7 mrd.
- Overføring fra fondet øker med nesten 28 mrd (i faste kr)
- Utgiftsveksten fortsetter: økning på 23 mrd (i faste kr)
 - Folketrygden, forsvar osv.
- Vi sparer litt pga. høy avkastning i fondet

Budsjettet og skatt

-

Tar budsjettet oss i riktig retning?

Næringsstøtte og omstilling

- Havvind-satsing: ramme på 23 (bunnfast) + 35 (flytende) mrd. over tid
- CO2-fangst og lagring: over 20 mrd. over tid
- For å nå klimamålene, kan det tenkes at vi skal støtte teknologiutvikling
- I form av grunnforskning eller brede, næringsnøytrale og konkurranseutsatte ordninger

Tar budsjettet oss i riktig retning?

Næringsstøtte og omstilling

- Havvind-satsing: ramme på 23 (bunnfast) + 35 (flytende) mrd. over tid
 - CO2-fangst og lagring: over 20 mrd. over tid
 - For å nå klimamålene, kan det tenkes at vi skal støtte teknologutvikling
 - I form av grunnforskning eller brede, næringsnøytrale og konkurranseutsatte ordninger
- "Regjeringen er blitt enig med partene i industrien om en langsiktig og budsjettmessig bærekraftig CO2-kompensasjonsordning for støtteårene 2024-2030"

Tar budsjettet oss i riktig retning?

Næringsstøtte og omstilling

- Havvind-satsing: ramme på 23 (bunnfast) + 35 (flytende) mrd. over tid
- CO2-fangst og lagring: over 20 mrd. over tid
- For å nå klimamålene, kan det tenkes at vi skal støtte teknologiutvikling
 - I form av grunnforskning eller brede, næringsnøytrale og konkurranseutsatte ordninger

"Regjeringen er blitt enig med partene i industrien om en langsiktig og budsjettmessig bærekraftig CO2-kompensasjonsordning for støtteårene 2024-2030"

- Dette lover ikke godt for veksten i utgifter fremover
- Paradoksalt å potensielt låse inn folk i jobber og næringer som ikke er produktive nok når vi trenger omstilling

Hele landet i bruk?

Simen Markussen

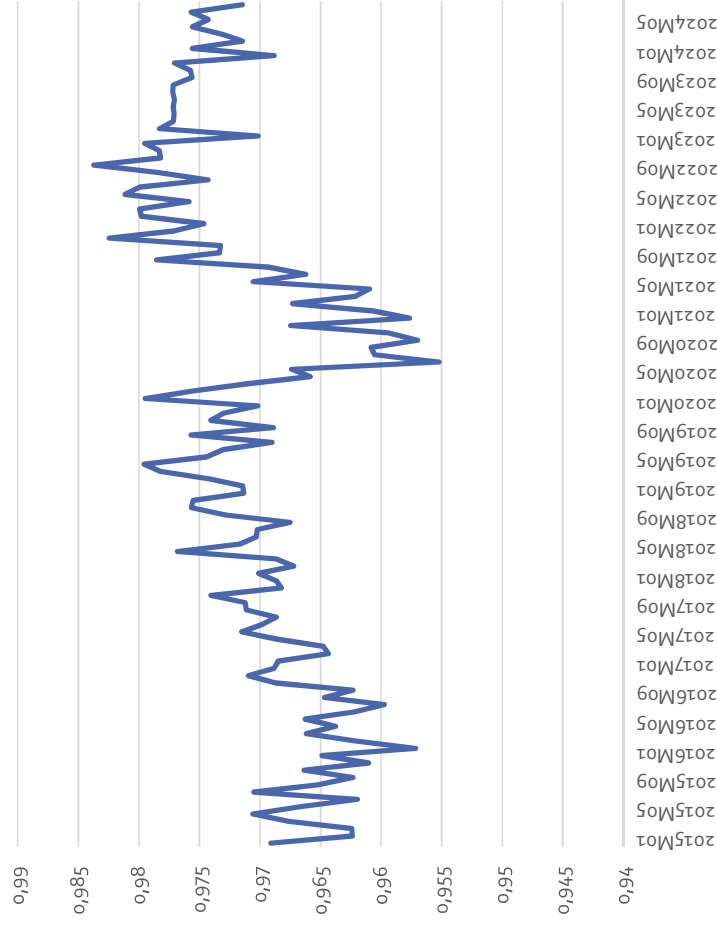
Frischsenteret

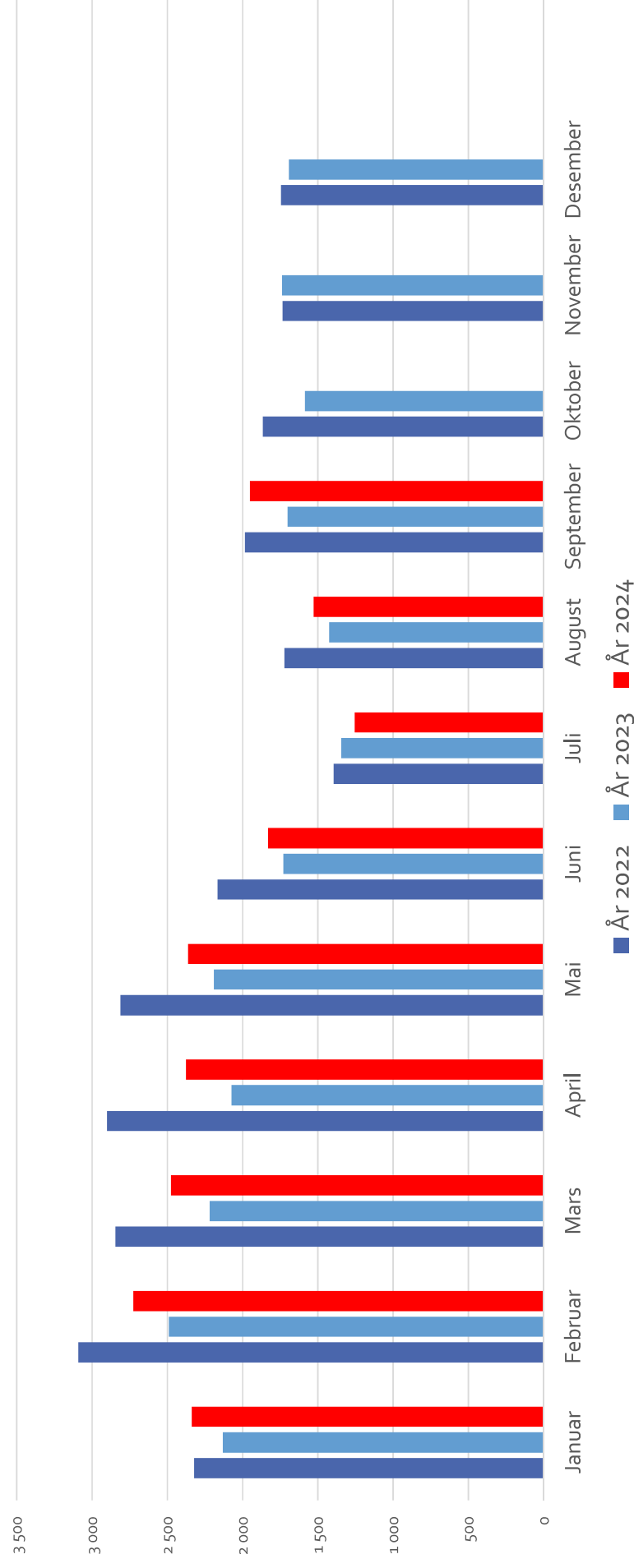
Alle lett tilgjengelige ressurser er i sving

- 97,5% av arbeidsstyrken er i jobb!

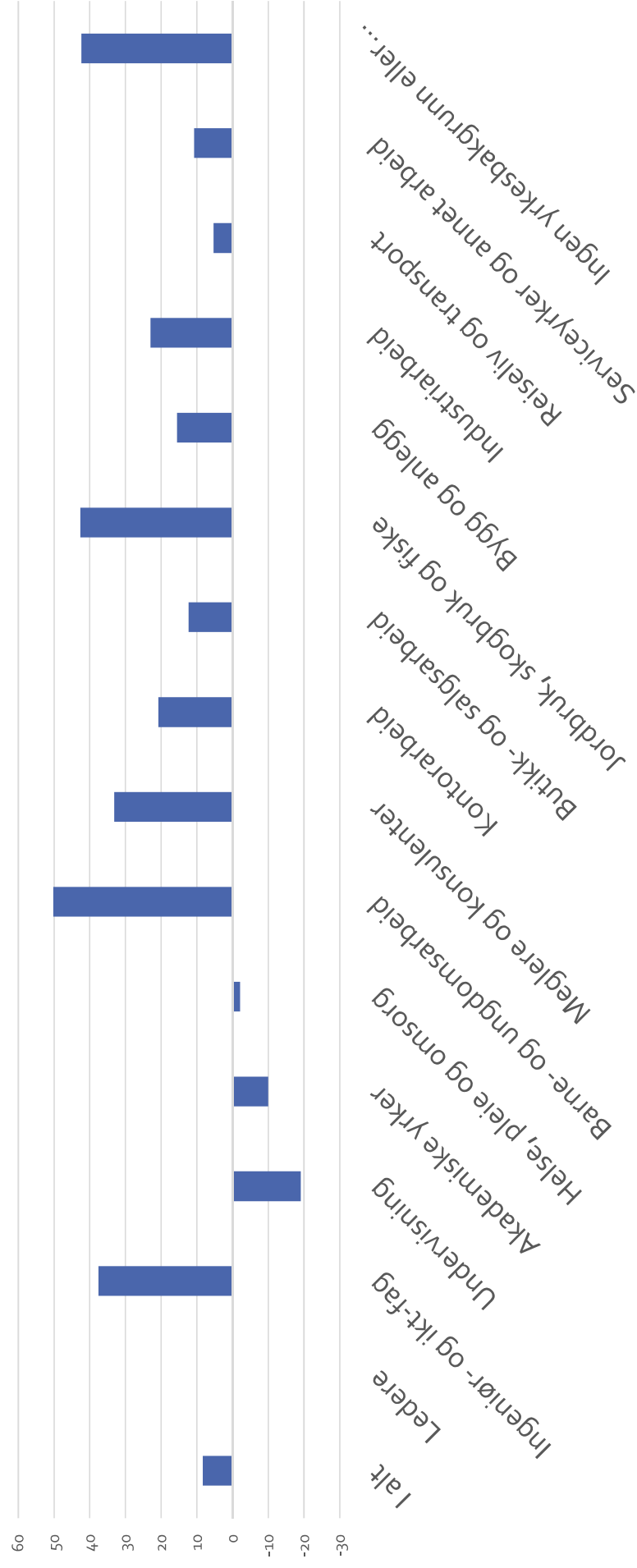
Sysselsatte som andel av arbeidsstyrken (AKU, 25-74 år)

Ingen tegn til fall i ledige stillinger registrert hos NAV

Endring fra i fjor (%)

Riktig budsjett til rett tid?

- Makroøkonomisk situasjon
 - Høy sysselsetting og høy etterspørsel etter arbeidskraft
- Ressurstilgang
 - Masse penger: Utgiftene strekker ikke til innenfor handlingsregelen
 - Store ambisjoner: Lite tilgjengelig arbeidskraft

To typer utgifter

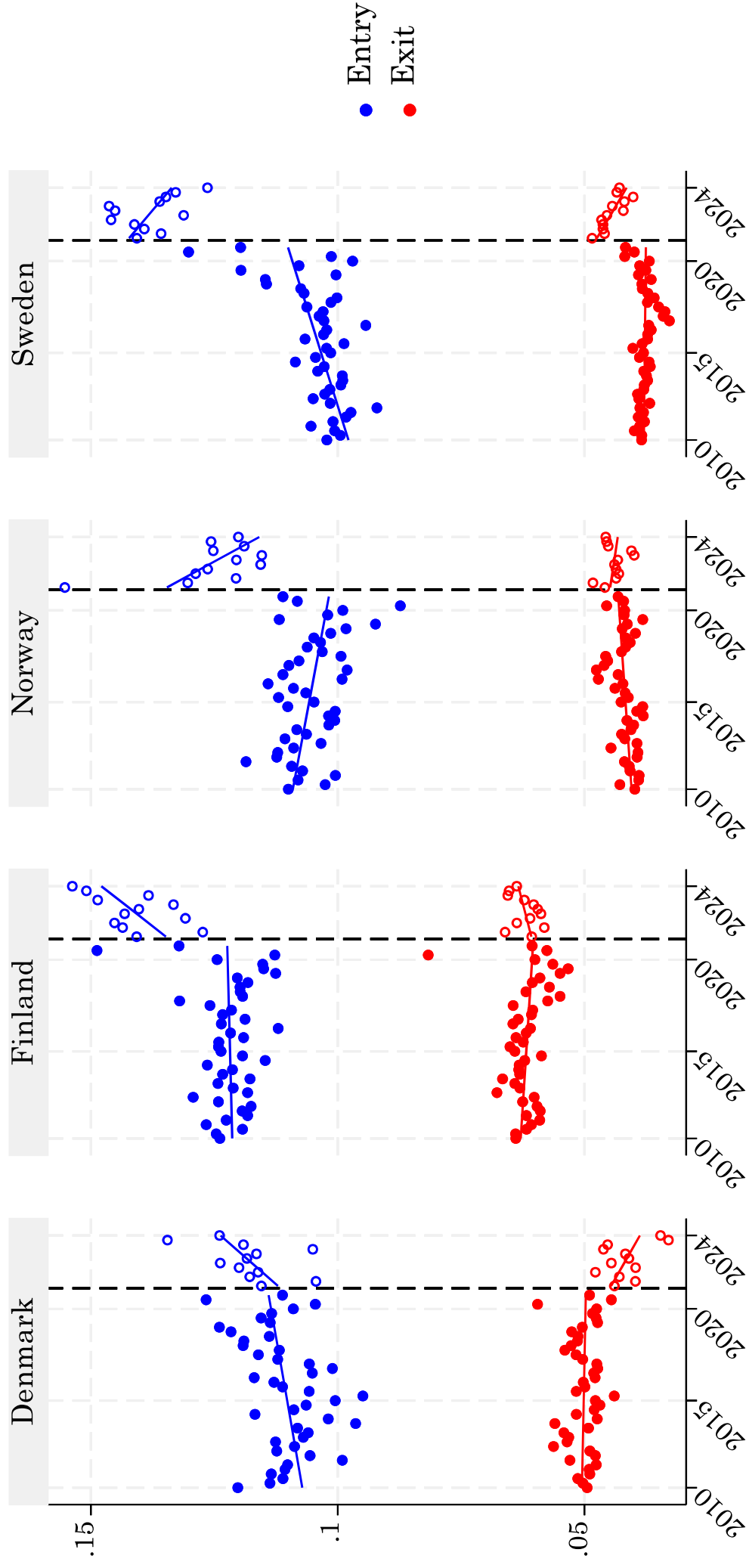
- «Kapasitetsutnyttelse»
 - «Mer penger til forsvaret for å styrke personellsituasjonen»
 - Krever at forsvaret legger beslag på mer arbeidskraft – og siden det er en begrenset ressurs innebærer det at andre får mindre av den
 - Hard kamp om arbeidskraften øker lønningene
- «Kapasitetsutvidelse»
 - Tiltak for å øke tilgangen på de ressursene man mangler
 - I dette tilfellet: Som øker arbeidsstyrken
 - Hvis det lykkes er det et kinderegg
 - Flere oppgaver kan løses
 - ..uten økt lønnsvekst
 - ..på sikt reduserte trygdeutgifter

Arbeidsstyrken i % av befolkningen, (AKU, 25-74 år)

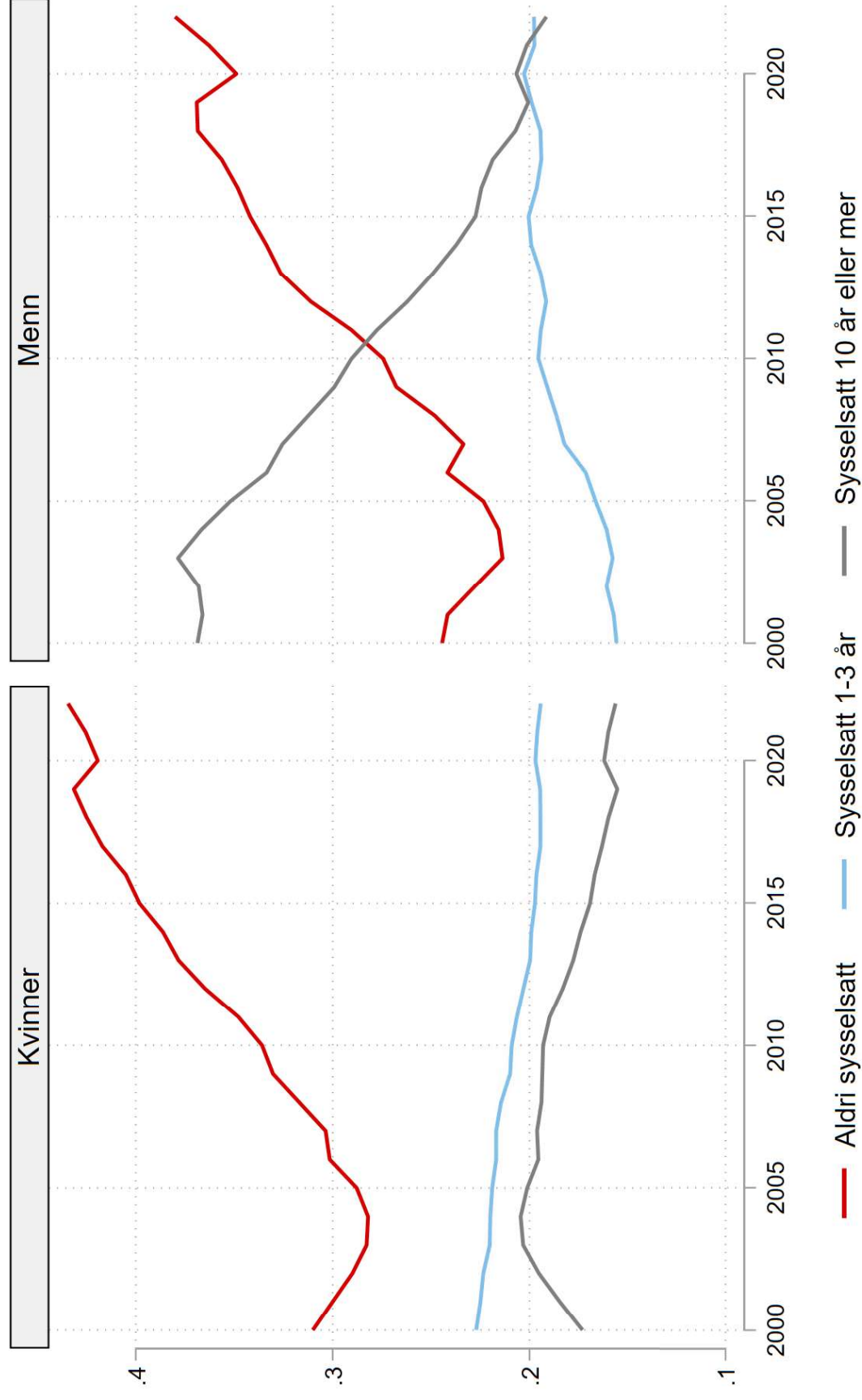

Bevegelser inn og ut av arbeidsstyrken over tid: Eurostat, strømningstall, kvartal

Entry: Fraction of outside labor force that enter employment or unemployment
Exit: Fraction of employed or unemployed that enter outside labor force

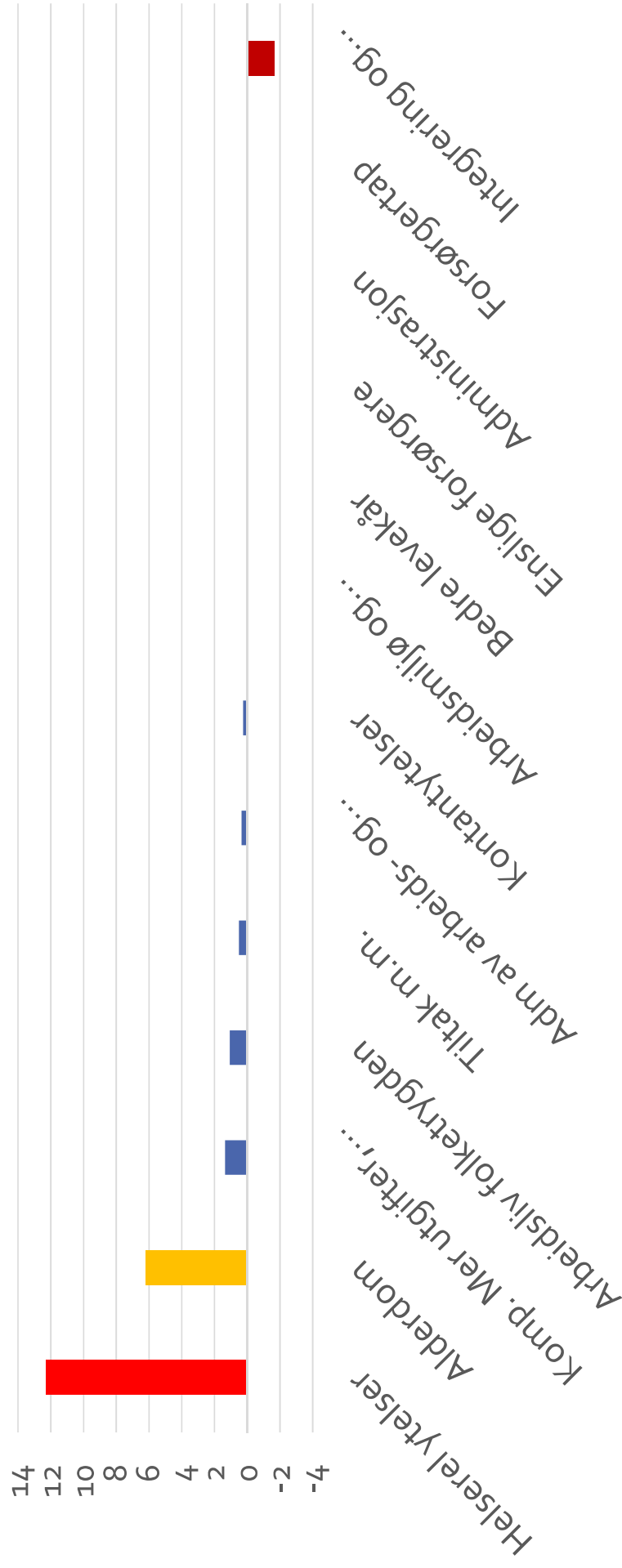
Et endret utenforskap: Færre har lang arbeidserfaring, flere har aldri vært i jobb

Andeler av ikke-sysselsatte bosatte 30-50 år, sysselsetting = yrkesinntekt > 3G

Hva er de største «satsningene» i Arbeids- og inkluderingsdepartementets budsjett?

Endring fra saldert budsjett 2024 i mrd. kroner – fratrullet 4%

Er det et paradoks at i en situasjon hvor vi sårt trenger mer arbeidskraft først og fremst «investerer» i ytelser som mottas for ikke å jobbe?

Regjeringens plan for kapasitetsbygging

- Mål: 82 (83) % sysselsettingsandel i alder 20-64. (2023: ca. 80)
- Økt tiltaksbruk, mindre konjunkturstyrt
- Mer utdanning/opplæring som tiltak
- Forsøk med nytt arbeidsrettet ungdomsprogram med statlig inntektssikring
- Utvikle lokale arbeidsrettede lavterskeltilbud (i utvalgte kommuner)
- Utvikle modeller for opplæring og kvalifisering på arbeidsplassen
- Økt bruk av lønnstilskudd, også varig lønnstilskudd som et alternativ til uføretrygd
- Forsøk i utvalgte kommuner om hvordan man kan benytte lønnstilskudd

..og hva finner vi igjen i budsjettet i form av bevilgninger?

- Økt tiltaksbruk, mindre konjunkturstyrt: ca. 500 mill.
- Forsøk med nytt arbeidsrettet ungdomsprogram med statlig inntektssikring: 30 mill. (til saksbehandlings-system i NAV)
 - Fireårig lønnstilskudd for utsatte unge som står i fare for å bli uføretrygdet, eller som allerede er det

Videre oppfølging av «planen for kapasitetsbygging»

- Forsøk med lønnstilskot (2): Auka bruk av lønnstilskot i utvalde kommunar.
 - Kommunane er store arbeidsgivarar, og fleire vil trenge arbeidskraft i tida framover.
 - Forsøket skal gi fleire som står utanfor arbeidslivet moglegheiter for å jobbe, enten i nye kommunale stillingar som eit resultat av oppgåvedeling, eller i allereie etablerte stillingar.
- Forsøk med arbeidsretta ungdomsprogram med rett til ei ny ungdomsytting, der nedsett helsetilstand ikkje er eit inngangsvilkår.
 - Inntektsikringsordninga føreset at arbeidsretta aktivitet blir gjennomført.
- .

Kapasitetsbygging i andre budsjett

- Kunnskapsdepartementet:
 - Rett til opplæring fram til fullført VGO, viderefører bevilgning
 - Videreføre tilskudd til tiltak for å kvalifisere og formidle flere til læreplass
 - 15 mill. til en forsøksordning med tilskudd til bedrifter tom tar inn voksne med ulike utfordringer i et opplæringsløp
- Finansdepartementet (skatt)
 - En viss skattelette for lave inntekter, trolig svært lite betydning for andelen som deltar i arbeidsmarkedet

Alt handler ikke om trygd/jobb

- Eldre arbeidstakere

- Generelt gunstig utvikling i helse, trygd, sysselsetting
- Avvikling/moderering av særaldersgrenser i offentlig sektor

- Livslang læring

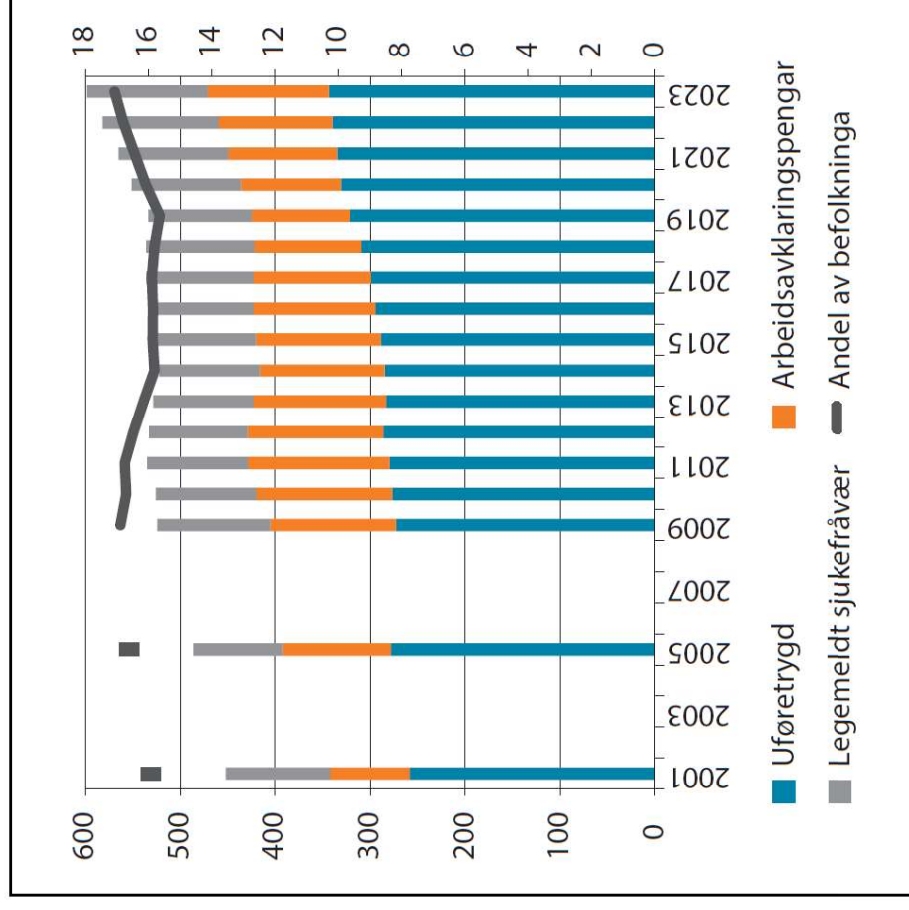
- På ingen måte noen stor satsing i Kunnskapsdep., men samtidig er en modell for videreutdanning kanskje i emning som følge av
 - Nytt finansieringssystem for UH
 - Egenbetalingsforskriften

Står virkemidlene i stil med utfordringen vi står overfor?

Forskene har potensial til å ha stor betydning, men fra bevilgninger og omtale er det vanskelig å vurdere.

Regjeringen har også (tidligere) varslet et mulig forsøk om arbeidsfradrag i skattesystemet – har også et visst potensial

Figur 3.21 Estimert på antall tapte årsverk knyttet til mottak av helserelaterte ytingar (venstre akse) og som andel av befolkninga 18–66 år (høgre akse). Antall i tusen. Andel i pst. Tapte årsverk i løpet av året for 2001, 2005, 2009–2023

Kjelde: Arbeids- og velferdsdirektoratet.

Innføre en aktivitetsreform for nye mottakere av arbeidsavklaringspenger og uføretrygd, slik at de som kan jobbe noe, gis en jobbgaranti som sikrer reell mulighet til å kombinere trygd og arbeid.

NAV skal ha et overordnet ansvar for å sikre jobber tilpasset denne gruppen, samtidig som kommunene får en plikt til å sikre at denne gruppen får jobb.

Ordningen skal fases inn gradvis og starte med de unge. Kommunenes merkostnader skal dekkes.

Hurdalsplattformen

En budget för tillväxt?

Karl Harnenberg
14 oktober 2024
karlharnenberg.com

Översikt

Europeisk tillväxt

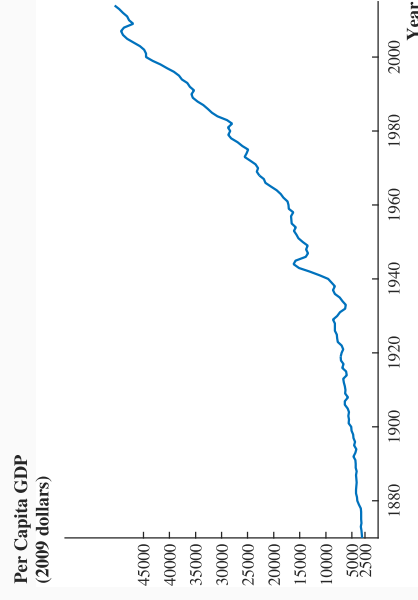
Norsk tillväxt

En budget för tillväxt?

Pythonkod för att reproducera alla resultat:
<https://github.com/karlharmenberg/bnp2024>

Europeisk tillväxt

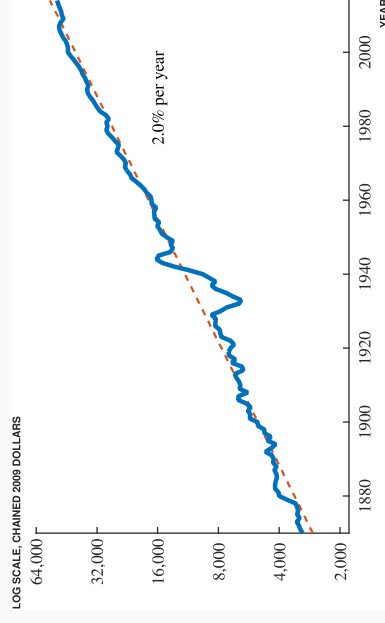
Tillväxt i utvecklade länder

Real BNP per capita, USA

[“The Facts of Economic Growth” \(Jones 2016\)](#)

Tillväxt i utvecklade länder

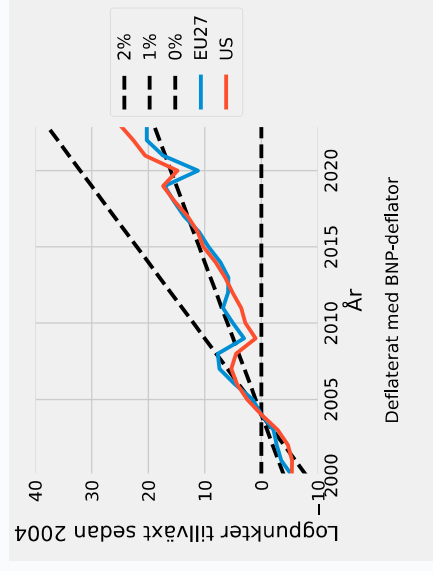
Log(Real BNP per capita), USA

“The Facts of Economic Growth” (Jones 2016)

Är två procent tillväxt en naturlag?

- Nej, så klart inte. Tillväxt är ett modernt fenomen. Senaste tjugo åren har tillväxten varit betydligt lägre.
- Framtiden:
 - Lägst hängande frukterna plockade?
 - Teknologisk revolution med AI?
- Är hög BNP-tillväxt eftersträvärt?
 - Målet är ett bra samhälle och förbättrad livskvalitet (samt ekologiskt hållbart). En del av ökat välbästand: mer fritid, inte minst som andel av livslängden.
 - I praktiken: ökad produktivitet $\rightsquigarrow$ ökat välbästand.

Europeisk tillväxt och amerikansk tillväxt

USA och Europa har haft (väldigt) liknande tillväxt.

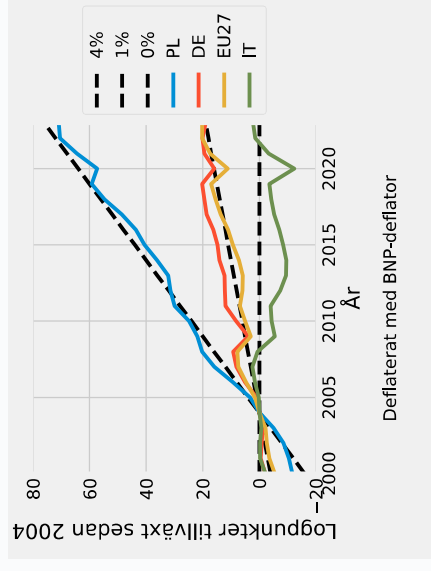
Draghirapporten

“Across different metrics, a wide gap in GDP has opened up between the EU and the US, driven mainly by a more pronounced slowdown in productivity growth in Europe. (p. 1)”

- Det här är fel.
- Sedan länge är BNP per capita högre i USA ($\approx 30\%$ PPP).
- Den högre *tillväxten* i USA beror på befolkningstillväxt.¹

¹“The gap has widened less on per capita basis as the US has seen faster population growth /.../ in PPP terms, it has risen from 31% in 2002 to 34% today. (p. 8)”

Europeisk tillväxt

Stora variationer inom Europa.

[The EU Miracle: When 75 Million Reach High Income](#)

Förna kommunistländer

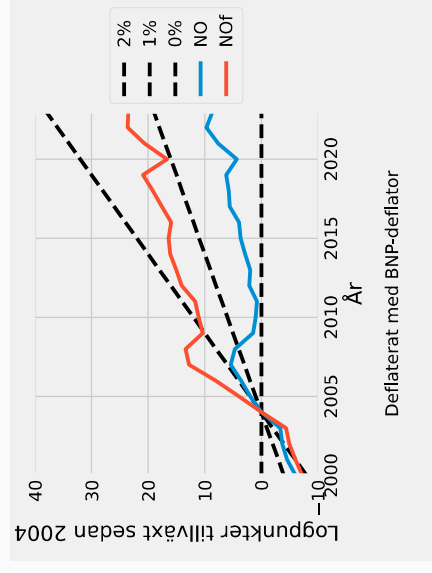
PIGS

Fakta: USA och Europa

1. USA och Västeuropa har haft en tvåprocentig tillväxt i BNP per capita de senaste hundra åren.
2. De senaste tjugo åren har USA och Europa haft enprocentig tillväxt i BNP per capita.
3. USA och Europa har haft väldigt lik tillväxt i BNP per capita de senaste tjugo åren.
4. Tillväxten varierar stort inom Europa. Östeuropa har hög tillväxt, Sydeuropa låg tillväxt, och nordeuropeiska länder har haft en tillväxt nära medelvärdet.

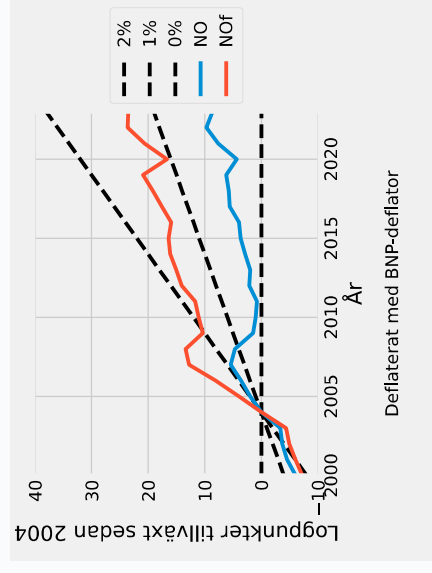
Norsk tillväxt

Norsk tillväxt sedan 2004

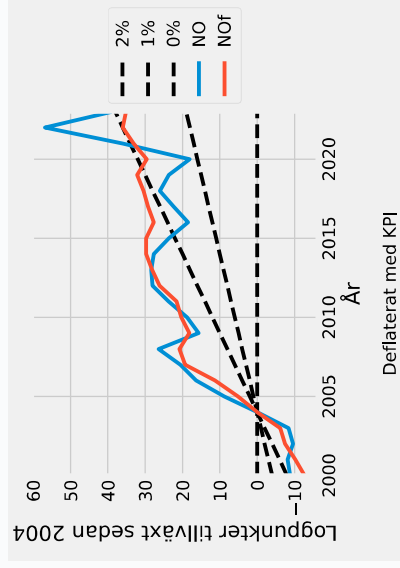
- NOf = Fastlandsnorge
- Perspektivmeldingen 2021: 1,1 % per år 2020-2060.
- Perspektivmeldingen 2024: 0,7 % per år 2024-2060.

Norsk tillväxt sedan 2004

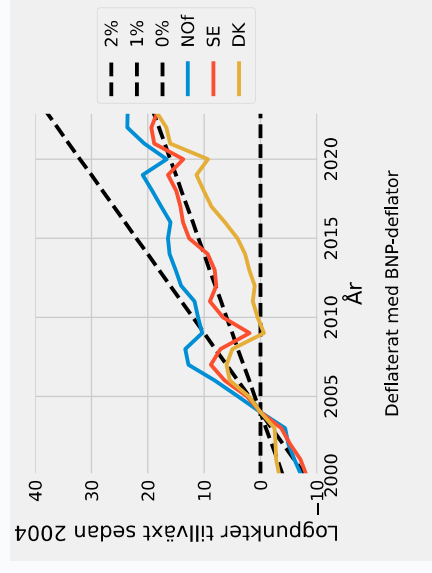
- Deflaterat med BNP-deflator $\sim$ fysisk produktivitet
 - Alternativ: köpkraftsjusterat med KPI
 - För andra länder, liten skillnad. För Norge: stor skillnad.

Norsk tillväxt sedan 2004

- Deflaterat med KPI $\sim$ köpkraft. Högre tillväxt än BNP-deflaterat pga högre priser på exportvaror (olja).
- Liknande utveckling för Norge och Fastlandsnorge.
 - Hypotes: oljenära sektorer på fastlandet viktiga + "rents"?

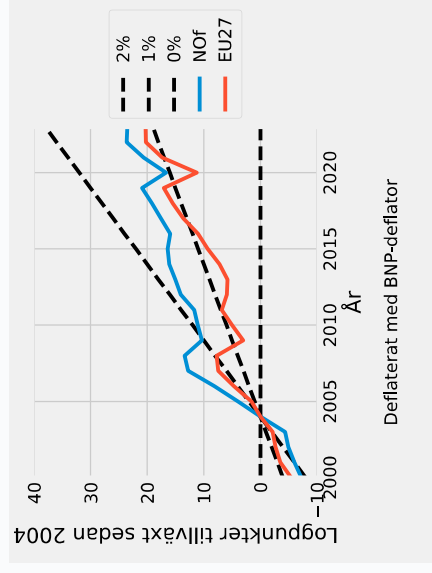
Norsk tillväxt i skandinaviskt sammanhang

- Fastlandsnorge har samma tillväxt som Sverige och Danmark.

Deflaterat med KPI

Norsk tillväxt i europeiskt sammanhang

Deflaterat med KPI

Fakta: Norge

1. Fastlandsnorge har haft en tillväxt nära medelvärdet för Europa de senaste tjugo åren.
2. Köpkraftsjusterad BNP per capita för Fastlandsnorge har haft en tvåprocentig tillväxt de senaste tjugo åren.

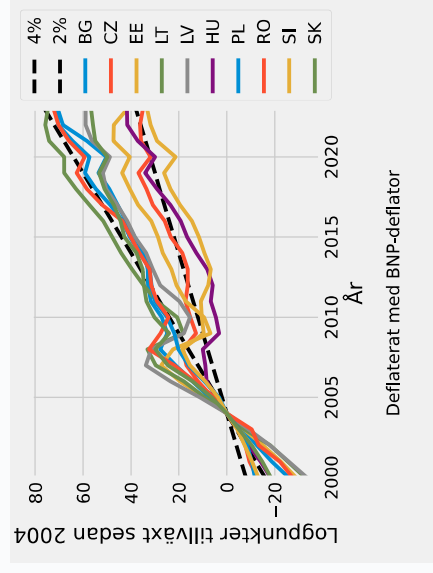
En budget för tillväxt?

En budget för tillväxt?

- Samma tillväxt i Europa, USA, Skandinavien och Norge de senaste tjugo åren.
 - Politik spelar roll, se på Sydeuropa.
- Viktigt: humankapital, innovation, kapital, företagande, attraktivt land att bo och verka i.
- Industripolitik?
 - Viktigare än att välja vinnare är att avveckla misslyckade industrisatsningar.
- Orealistiskt att ett litet land är världsledande på många fronter. Behöver inte vara det (geopolitik på europeisk nivå).
 - Cuddly capitalism vs. cut-throat capitalism.
 - Små talens lag: ha tur! (imfr Danmark/Novo Nordisk/Ozempic)

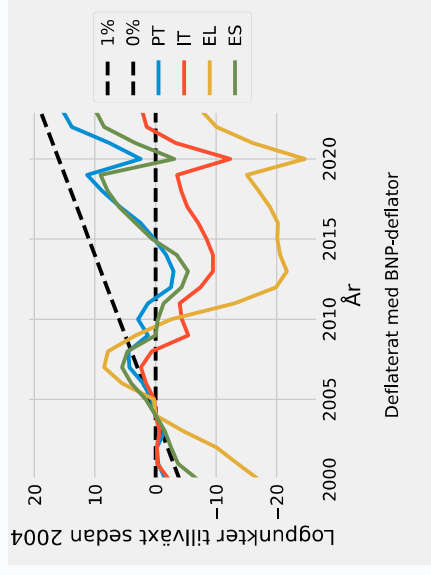
Takki!

Tillväxt i forna kommunistländer

Hög tillväxt bland forna kommunistländer. [Tillbaka](#)

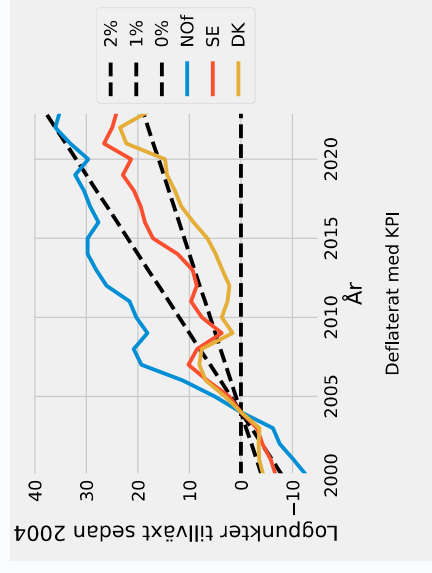
Tillväxt i "PIGS"

Låg tillväxt i Sydeuropa.

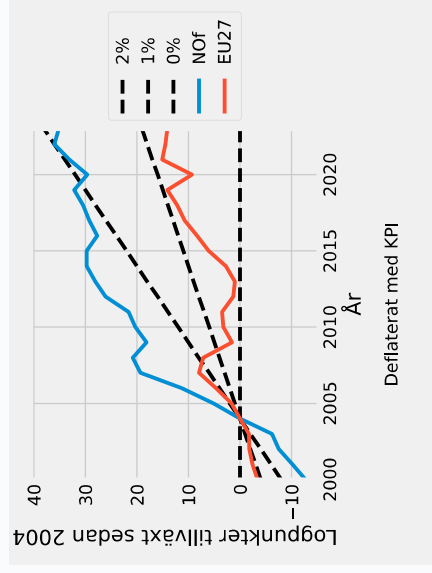
Tillbaka

Norsk tillväxt i skandinaviskt sammanhang

- Fastlandsnorge har samma starkare tillväxt än Sverige och Danmark, köpkraftsjusterat.

Norsk tillväxt i europeiskt sammanhang

Tillbaka

En handlingsregel til besvær?

Nasjonalbudsjettet 2025

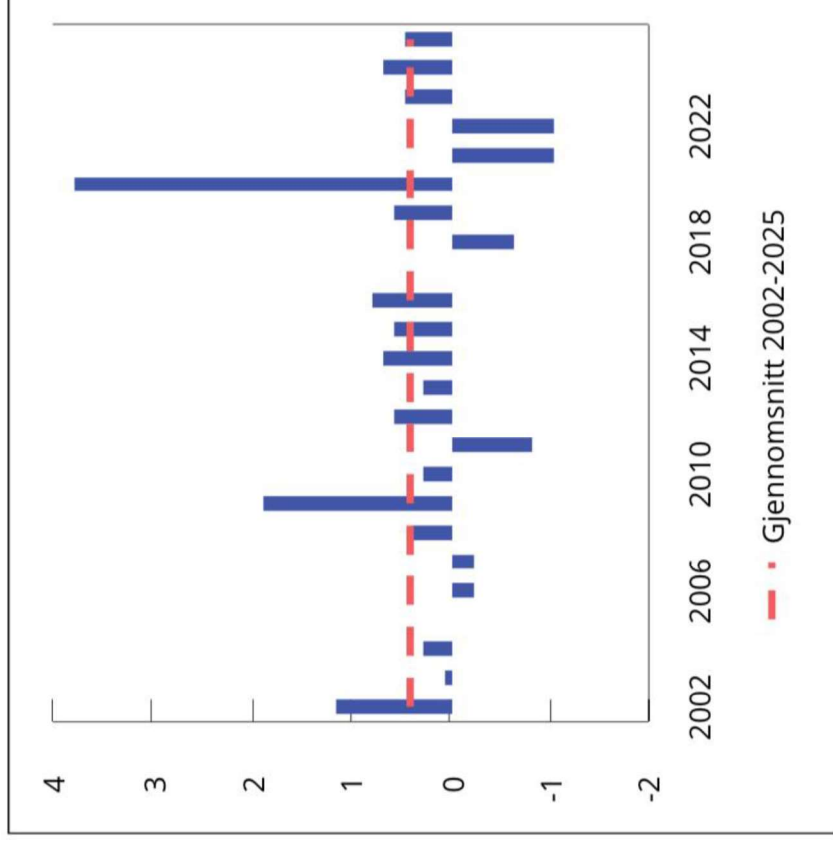
Øystein Olsen

Oktober 20024

Budsjettinnstrammingen som forsvant

- Finansminister Vedum i NB23:
«Statsbudsjettet er tilpasset den høye aktiviteten i norsk økonomi. [...]. Derfor er det nødvendig med et strammere budsjett, der oljepengebruken tas ned»

NB25

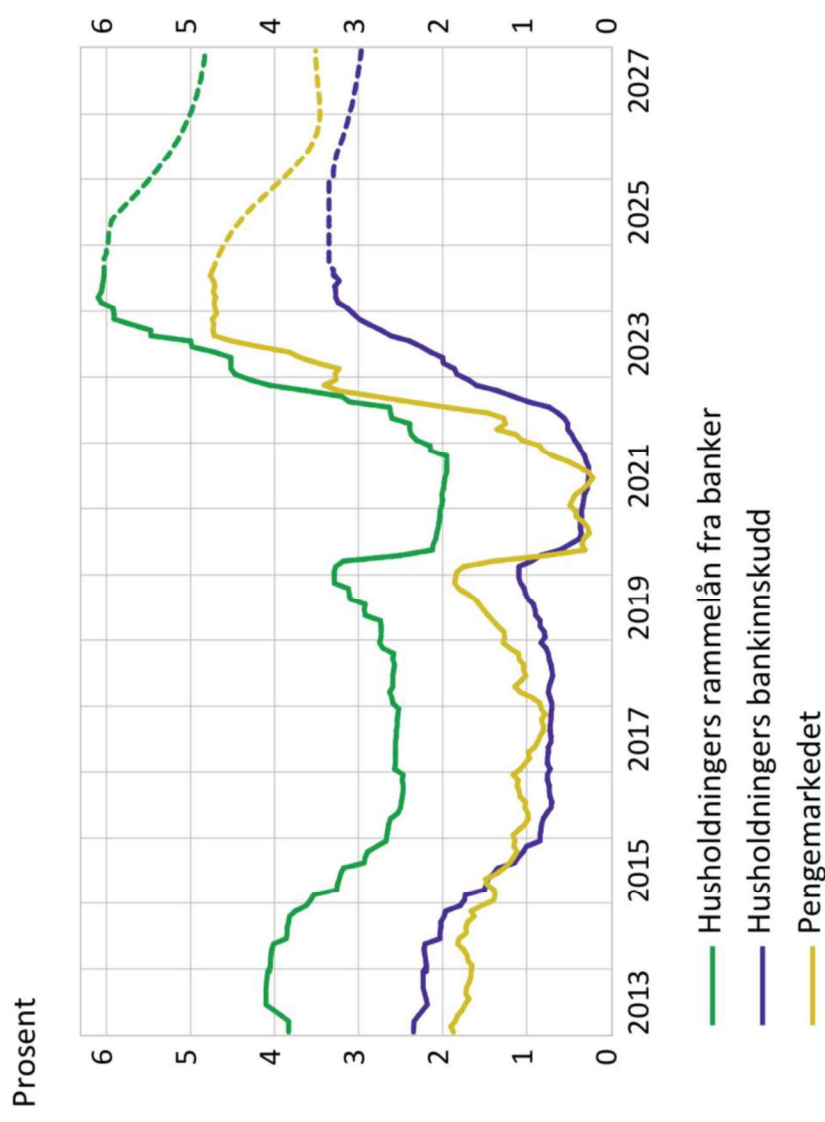
Figur 3.2 Strukturelt oljekorrigert budsjettunderskudd i prosent av trend-BNP for Fastlands-Norge. Endring fra året før (budsjettimpuls)

Kilde: Finansdepartementet.

Ekspansiv finanspolitikk kan gi høy rente lenger

- Virkningen behøver ikke være sterk
- Men hvorfor *politisk mål* om lavere rente?
- Hvor langt ned skal renten? (eller: hva er nøytral realrente?)

Figur 2.7. Norske renter

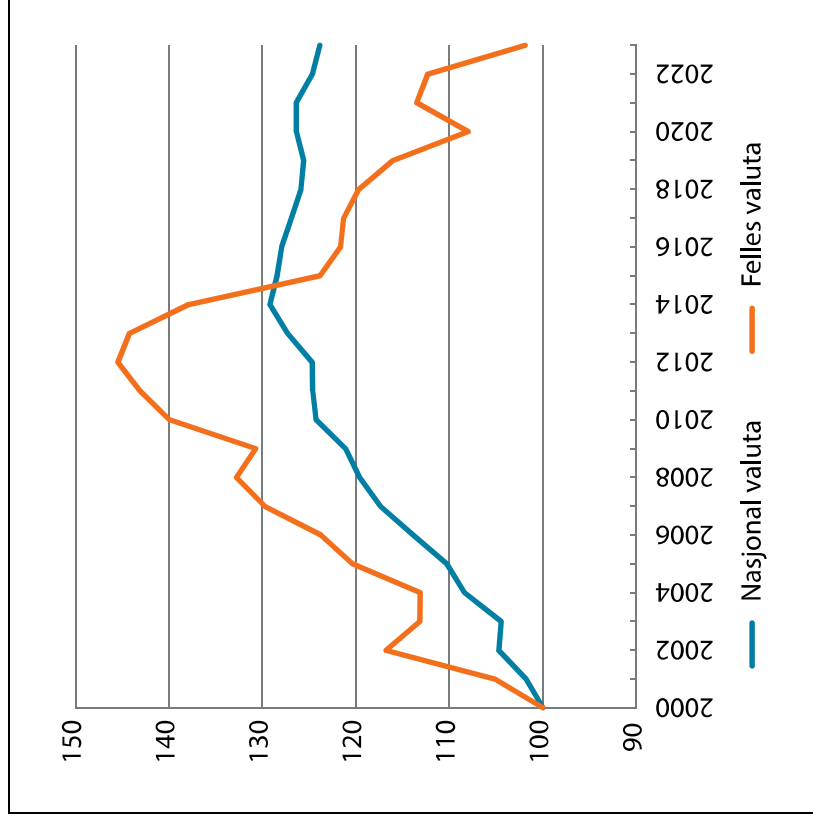

Kilde: Norges Bank og Statistisk sentralbyrå

Hva er problemet med en svak krone?

- Konkurranseevnen (realkursen) tilbake på 2000-nivå
- Prisimpulsene som følge av en svak krone er (bør være) midlertidige
- For sterkt fokus på rentedifferansen med utlandet?

Relative timelønnskostnader i norsk industri.
Indeks 2000=100

Kilde: TBU 2024

Handlingsregelens formål: jevn innfasing av oljeinntektene

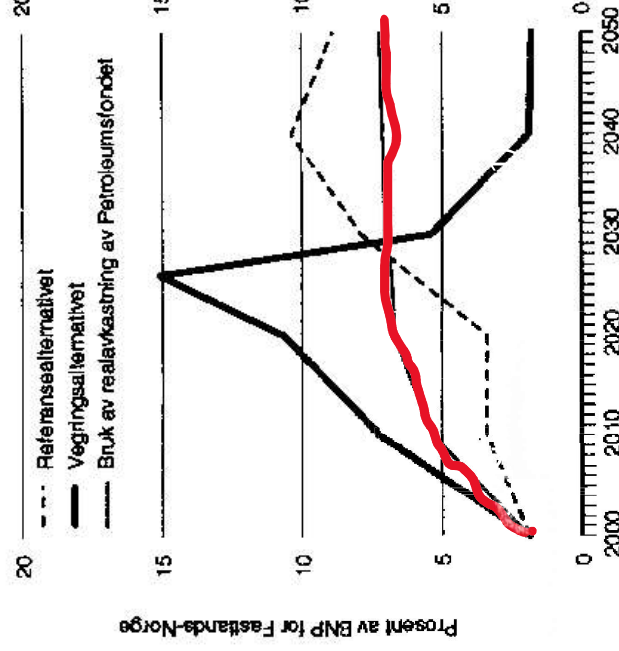
St.meld. nr. 29 (2000-2001)

Retningslinjer for den økonomiske
politikken

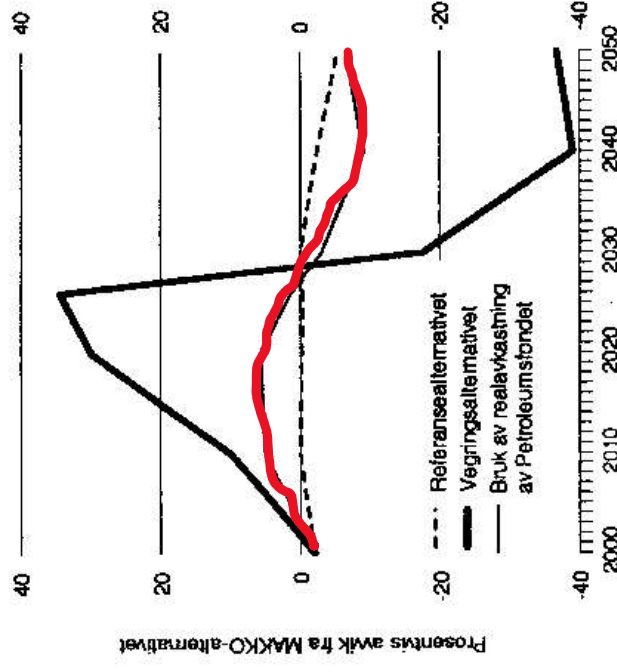
*Tillåding fra Finansdepartementet av 29. mars 2001,
godkjent i statsråd samme dag.*

Utviklingen i statsbudsjettets oljekorrigerte underskudd og offentlig sysselsetting

A. Statsbudsjettets oljekorrigerte underskudd ¹⁾

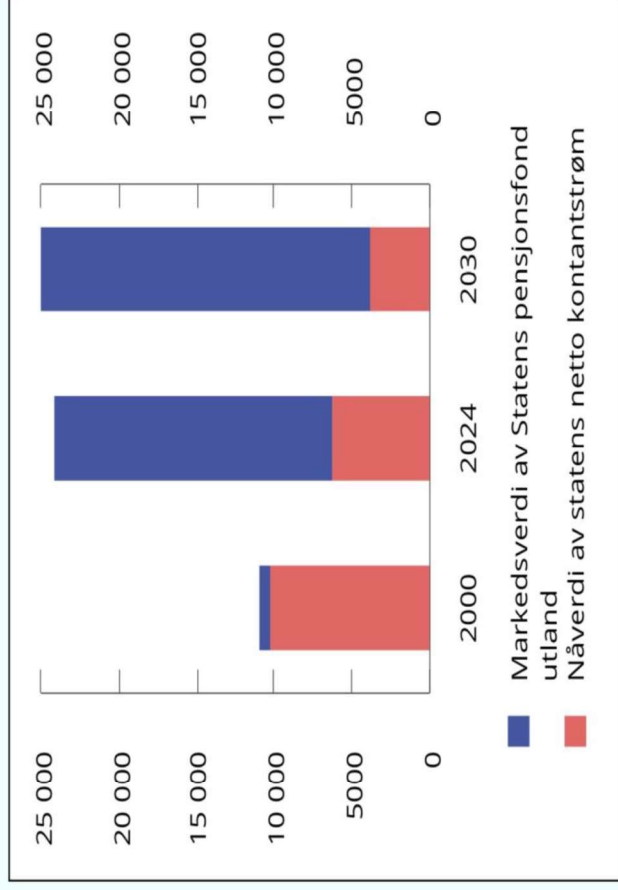
B. Kommunale timeverk ²⁾

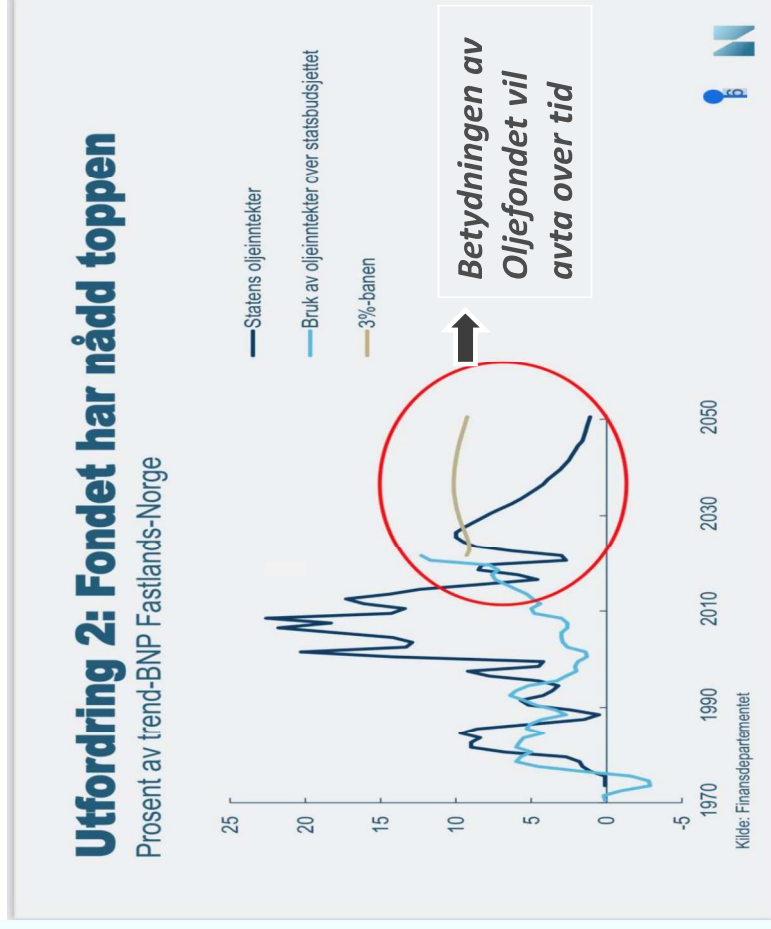
Rikdommens utfordringer

Årstalen 2017: «Perioden med økt bruk av oljeinntekter bør nå være over»

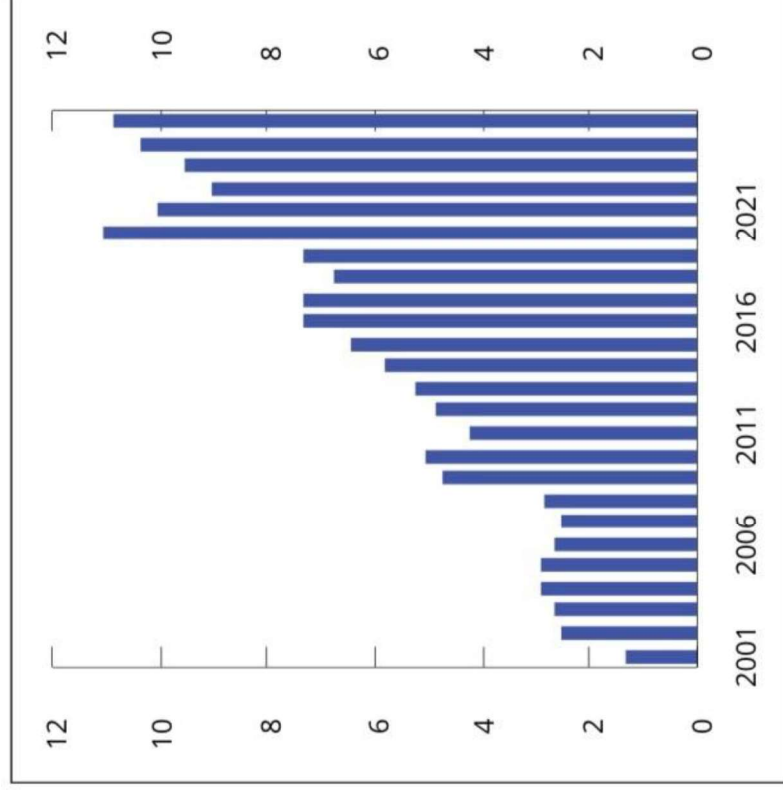

Figur 3.29 Nåverdien av statens netto kontantstrøm fra petroleumsvirksomheten og verdien på Statens pensjonsfond utland på ulike tidspunkt. Mrd. 2024-kroner

Kilde: Perspektivmeldingen 2024.

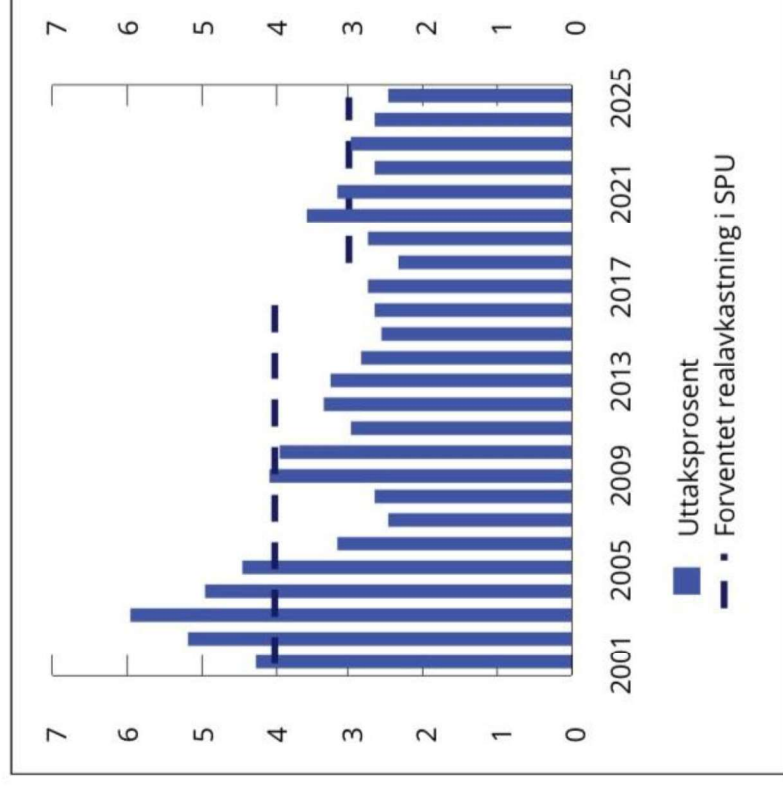

Oljepengebruken øker videre...

Figur 3.1 Strukturelt oljekorrigert budsjettunderskudd. Prosent av trend-BNP for Fastlands-Norge

Kilde: Finansdepartementet.

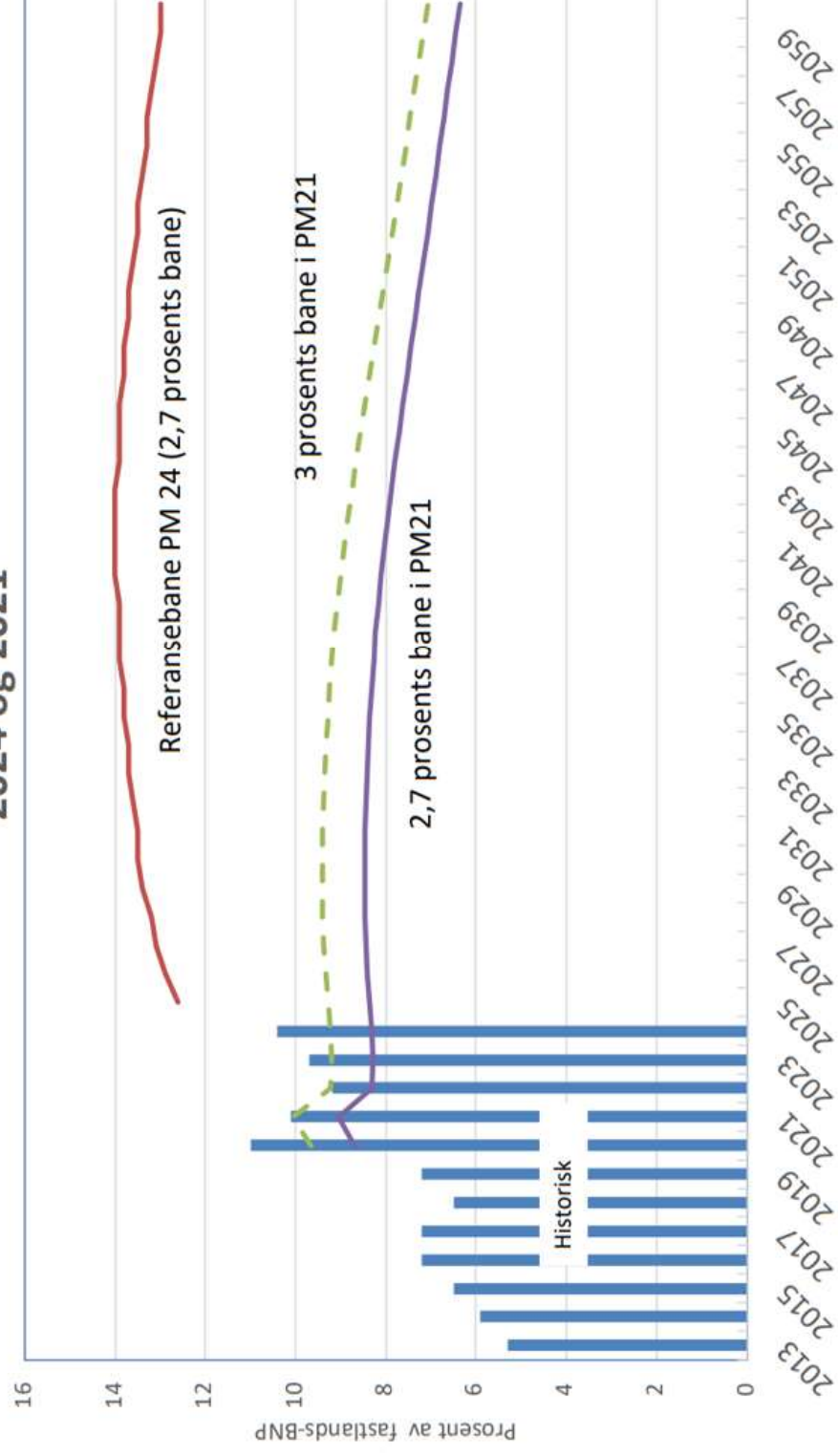

Figur 3.3 Strukturelt oljekorrigert budsjettunderskudd. Prosent av Statens pensjonsfond utland

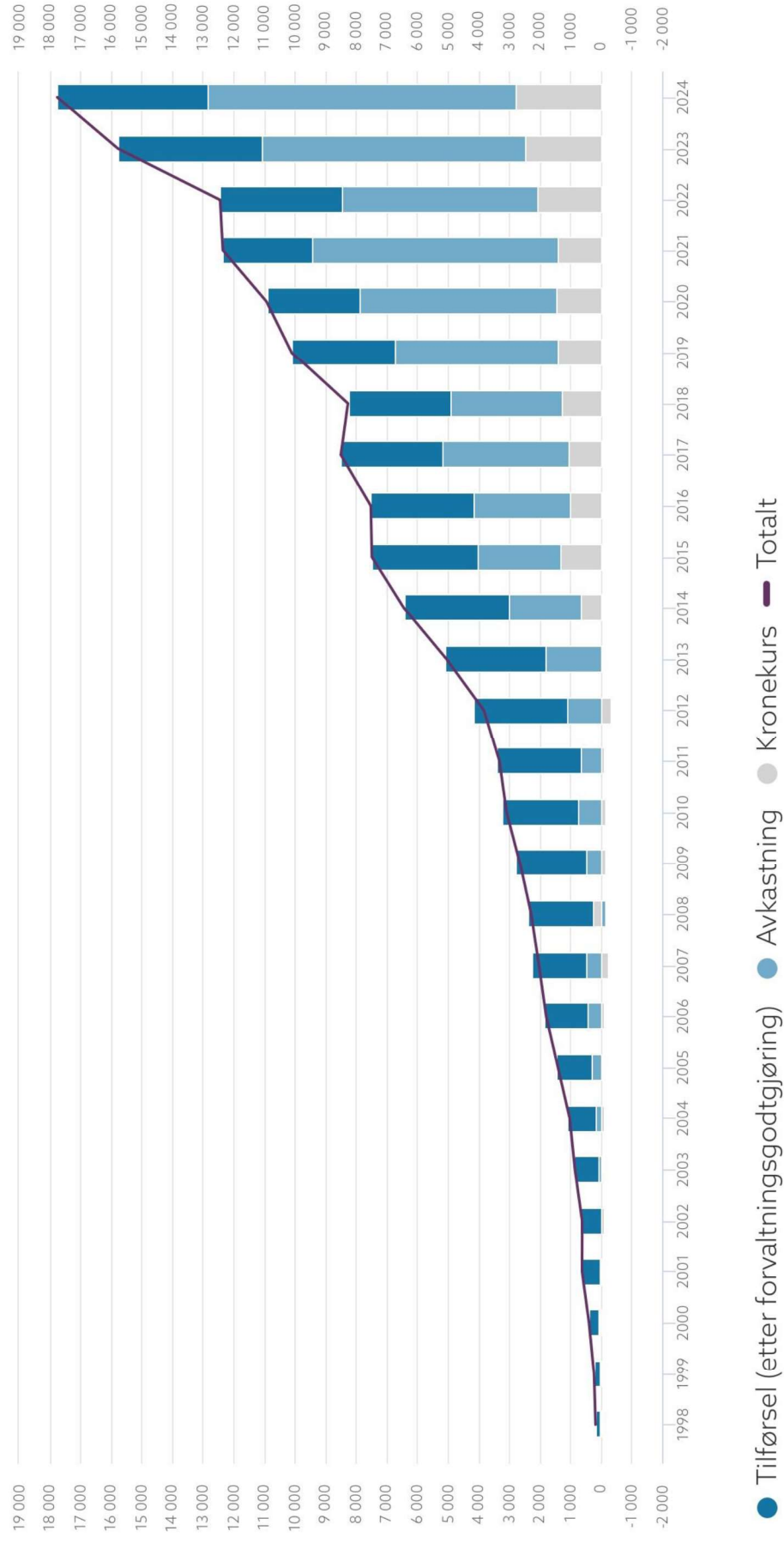
Kilde: Finansdepartementet.

...og gir tilsynelatende økt handlingsrom

Fremskrivninger av uttak fra Oljefondet i Perspektivmeldingene
2024 og 2021

Bør oljepengebruken justeres for endringer i kronekursen?

Oppsummering/til drøfting

- Handlingsregelen har utspilt sin rolle som retningslinje for budsjettpolitikken fra det ene året til det andre
- Bruken av oljepenger bør bremses, og ikke «på autopilot» følge en eventuell videre vekst i fondet
- Finanspolitikken bør tilpasses konjunktursituasjonen, slik den fungerte før 2001.
- Ytterligere bruk av fondsmidler bør reserveres særskilte satsninger